

Biskop Atle Sommerfeldt:

Mennesket i skaperverket

Teksten er basert på en preken holdt på Isegran i Fredrikstad, byggeplassen til Håpets katedral 2.juni 2019

Naturen som subjekt

«Hun er varm i dag, sola, langt bedre enn når han blåser opp til storm». Vi gir naturfenomener personlige pronomen. Slik reflekterer språket vårt fortsatt den tradisjonelle holdningen til naturen som er så tydelig uttrykt i de bibelske salmer. I den hebraiske spiritualiteten er natur og dyreliv selvstendige subjekter med en direkte relasjon til Gud:

«Halleluja! Lov han, sol og måne, lov ham alle lysende stjerner! .... Lovsyng Herren fra jorden, store sjødyr og alle havdyp, ild og hagl, snø og skodde ... frukttrær og alle sedrer, ville dyr og alt fe, krypdyr og fugler med vinger, konger på jorden og alle folk, stormenn og alle styresmenn på jord, unge menn og jenter, gamle folk og gutter! De skal love Herrens navn!» (Salme 148).

Petter Dass formulerte det samme i det som nå er blitt Den norske kirkes hovedsalme, «Herre Gud, ditt dyre navn og ære»:

«Om seg folk anstille vil så slemme/Guds navn slet at tie stille og glemme/ så skal dog stene og tørre bene/ei være sene hans navn det rene/at fremme/.

Ja, før Gud sin ære skal forlise/før skal hav og grummen hval ham prise/ samt og tanteien som løper leien/stenbit og seien og torsk og skreien/og nise» (Norsk Salmebok 278, vers 3 og 4).

Opplysningstiden gjorde i den vestlige kulturkrets mennesket til tilværelsens omdreiningspunkt. Naturen og alt annet levende ble instrumenter for mennesket. Å gi andre enn mennesker et direkte forhold til Gud ble i tråd med tidsånden i stigende grad fremmed også i kirken. Tendensen ble forsterket ved en spiritualitet som ensidig talte om individets personlige forhold til Gud og den enkeltes personlige omvendelse. I en slik spiritualitet blir det meningsløst at dyr og natur kan ha et direkte Gudsforhold.

Men slik tenker altså ikke Bibelen. Hele skaperverket er knyttet direkte til Gud. Den moderne utviklingsteorien bekrefter på sin måte dette perspektivet på skaperverket. Gud skapte naturen og alt annet levende før mennesket. Det er en umulig tanke at Gud ikke skulle ha en relasjon til sitt skaperverk før mennesket ble skapt. Utviklingslæren bekrefter den første skaperfortellingen i 1. Mosebok og viser at mennesket ble en del av skaperverket sent i skapelses – og utviklingsprosessen. Gud er også dinosaurene og vulkanenes Gud. Mennesket settes inn i et allerede eksisterende økologisk system som muliggjør menneskets overlevelse og utvikling. Naturen tilhører ikke mennesket, men Gud. Menneskets oppdrag er derfor ikke å herske og undertrykke, men forvalte og kultivere.

I evangeliene ser vi at Jesus tiltaler naturkreftene og de adlyder ham. «Da reiste han seg, truet vinden og sa til sjøen: Stille! Vær rolige!»! Vinden la seg og det ble blikk stille» (Mark 4,39). Slik manifesterer Jesus at han eier Skaperens kraft og har et direkte forhold til naturfenomener og kan kontrollere dem. Slik tydeliggjøres også forskjellen mellom Jesus og menneskene. Ingen mennesker har makt til å få vinden til å løye eller sjøen til å bli blikk stille. Blomster og fugler, såkorn og åkrer er i Jesu forkynnelse tegn for menneskene på Gudsrikets tilstedeværelse i verden og gis med dette en sakramental betydning, et synlig tegn på Guds nåde.

Skaperverk og destruksjon

Mennesket har alltid arbeidet for å kontrollere og beherske naturens krefter. Det var en forutsetning for overlevelse og helt nødvendig for å beskytte seg mot naturens krefter. Paradisets harmoni mellom mennesket og natur endres når mennesket ikke aksepterer sin begrensning. Konsekvensen er at «med strev skal du (mennesket) nære deg av den (jorden) alle dine levedager ... med svette i ansiktet skal du spise ditt brød inntil du vender tilbake til jorden» (1Mos 3,17-19). Med det er paradisets grunnleggende harmoni ødelagt. Hele skaperverket, også naturen, blir innfanget i destruksjonens krefter.

Med all vår kunnskap er dette fortsatt menneskets grunnleggende livsbetingelse. Vi er fortsatt underlagt naturens krefter og dens rytme og møter naturens kapasitet til destruksjon hele tiden. Fra kreftcellenes usynlige angrep til tsunamier og jordskred og orkaner og ville dyr, er naturen en trussel mot oss som vi hele tiden må kontrollere og bekjempe for å overleve i Guds økologiske system.

I forrige århundre ble denne destruktive siden ved naturens kapasitet overskygget av to forhold. Mennesket trodde at dets kunnskap var kommet så langt at vi ikke lenger trengte å bekymre oss mye over naturens krefter, de ble i hovedsak behersket og kontrollert. Parallelt med dette nådde menneskets destruktive mulighet ekstreme høyder gjennom to verdenskriger, folkemord, atomvåpen og hensynsløse ideologier og diktaturer.

I dette århundret er det blitt stadig klarere for oss at menneskenes alminnelig liv slik det utfolder seg for de fleste av oss, også har destruktive virkninger på resten av skaperverket. Stikkordene er klimakrisene, tapet av biologisk mangfold, avfall, avskoging, plast i elver og hav på vei inn i næringskjeden og selv i regnet som er påvist i Rocky Mountains. Mens det i tidligere tider var naturen som truet mennesket, er det nå mennesket som truer naturen. Dette er en eksistensiell revolusjon, men det er mer enn det. Menneskets påvirkning av jordens miljø og overflate medfører at flere og flere geologer hevder at vi er inne i en ny geologisk tidsperiode de kaller antropocen¹.

---

¹ Jfr f.eks. Sverker Sörlin: Antropocen, Stockholm 2017 og Henrik Svensen Farvel, Halocen i Bjerregaard og Kvenlokk (red): Kollaps. På randen av fremtiden. Oslo 2018

Håpstejn

Destruksjonens tegn ligger åpent tilgjengelig for forskning og kunnskap. Destruksjonens binding til det observerte har sitt nødvendige sluttunkt i forfall og død. Dette er destruksjonens begrensing.

Guds skaperkraft sprenger denne rammen og gir mennesker og natur et håp om å overvinne forfall og destruksjon. Å identifisere tegn på håp krever evne til å tolke observerbare tegn og gi dem mening utover deres observerte egenskap. Fra de tidligste spor vi har av mennesker i Khalahariørkenen i Botswana, ser vi at det er religion og kunst, gjerne sammen, som i særlig grad har evnet å gi mennesker slike håpstolkninger. Kunsten og religionen legger grunnlaget for en livstolkning som både tar destruksjonen på alvor, men også evner å tolke erfaringer som håp. I disse uttrykksformer kan gjenfinnes spor av transcedens som er gir grunnlag for et livskraftig håp om at en annen virkelighet enn destruksjonens realitet er mulig og finnes.

Naturen gir oss hele tiden tegn på livskraft i svært ugjestmilde omgivelser. Løvetannen som sprenger seg vei gjennom den mørke asfalten, furutrærne som vokser og trives på et syltynt lag av jord over steingrunnen, skogenes gjenvinning etter menneskenes rovhogst. Sommeren 2019 meldte naturforskerne at blomsterengene er særlig vakre og bjørkene produserer spesielt mye frø som et resultat av fjorårets kamp i tørkesommeren. For de av oss som har sett ørkenene blomstre etter en natt med regn, er det ufattelige hvordan planter og dyr finner mulighet til overlevelse.

Mennesket gir oss mange tegn på håp. Håpstejnene ser vi i menneskets kapasitet til forandring, til kunnskapsutvikling og evne til å mobilisere mot destruksjonens krefter og herjeringer, enten det er mennesker eller natur som er destruksjonen subjekt. Den utrolige veksten i menneskets levealder i så å si alle land viser oss hva menneskets kapasitet kan evne og makte når den brukes til skapelse og godhet. De mange globale avtaler om menneskerettigheter, humanitær rett og nå sist enigheten om klimaavtalen i Paris og bærekraftmålene, viser oss at mennesket fortsatt er i stand til å forplikte seg på en fremtid for hele skaperverket der håpets krefter fra Guds fortid og nåtid får livsrom og livsmulighet.

Det er grunnleggende i de bibelske fortellingene at Gud - skaperverkets begynnelse, opprettholder og fullender - ikke har overlatt mennesket til seg selv. På pinsedag oppreiste Gud et nytt folk på tvers av alle skillelinjer og opphevet murene menneskene setter mellom hverandre. Det nye folket, kirken, er satt som tegn i verden av Gud for å gjenspeile Guds visjon for natur og mennesker og fortelle alle folkeslag om den.

I dåpens vann og nattverdens brød og vin forenes naturens ressurser med menneskets handlinger for slik å bli stedet for møtet med Gud. I disse hellige handlinger utrustes mennesket til å skape håpstejn der destruksjonen herjer. Vi gis kraft til å legge til rette for at nytt liv oppstår og skapelsens konstruktive muligheter blir utforsket og virkeliggjort.

I kunstverket Håpets katedral² forenes natur og menneskers skaperkraft i et synlig symbol for håpsmobilisering, klimapilegrimene bringer med seg forpliktelsen til global handling for klimarettferdighet, og ungdommenes skolestreik viser at nye generasjoner krever handling i møte med klimakrisen.

I kirken tolker vi alt dette som håpstegn fordi de viser at Gud Den hellige Ånd fortsatt holder på og kjemper for Guds skaperverk. Vi er ikke alene – det er glimt av himmelens krefter i virksomhet også i vår tid.

Amen.

---

² Mer om Håpets katedral finnes på www.håpetskatedral.no.